

تروریسم

از منظر حقوق اسلام و اسناد بین‌المللی

تألیف:

دکتر سیدحسین هاشمی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

بهار ۱۳۹۵

هاشمی، سیدحسین، ۱۳۴۴-
تروریسم از منظر حقوق اسلام و اسناد بین‌المللی / سیدحسین هاشمی. — قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه،
۱۳۹۰.
شانزده، ۴۲۴ ص. — (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۱۷۸: حقوق؛ ۱۶)
ISBN: 978-600-5486-50-6
بها: ۵۴۰۰۰ ریال
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه: ص. [۴۰۹] - ۴۱۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.
۱. تروریسم — جنبه‌های مذهبی — اسلام. ۲. تروریسم — پیشگیری — همکاری‌های بین‌المللی. ۳. تروریسم —
ایران. ۴. سازمان مجاهدین خلق ایران. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.
۱۳۹۰ ۲ هـ ۴ ت / ۶ / BP ۱۹۸ / ۳۷۹ / ۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی
۲۱۸۳۶۱۷

تروریسم از منظر حقوق اسلام و اسناد بین‌المللی

مؤلف: دکتر سیدحسین هاشمی

ویراستار: امیر بهرام‌پور

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (شماره انتشار: ۱۷۸؛ حقوق: ۱۹)

حروفچینی و صفحه‌آرایی: اداره چاپ و انتشارات پژوهشگاه

چاپ دوم: بهار ۱۳۹۵ (چاپ اول: بهار ۱۳۹۰)

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - جعفری

قیمت: ۱۶۳۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات: ۳۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰

ص.پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵ ● تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی اُسکو، تلفن: ۰۲۱ - ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروش اینترنتی: www.ketab.ir/rihu

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارآیی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع تحقیقی برای پژوهشگران و دانشجویان رشته حقوق در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تهیه و تدوین شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی مورد استفاده علاقه‌مندان دیگر نیز قرار گیرد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای
اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز
جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می داند از مؤلف محترم آقای دکتر سیدحسین هاشمی، همچنین
ارزیابان محترم، آقایان دکتر محمدابراهیم شمس و سیدجواد ورعی تقدیر و تشکر نماید.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۳	مقدمه.....
۳	الف) بیان مسئله.....
۴	ب) اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۵	ج) اهداف تحقیق.....
۶	د) پرسش‌های اساسی تحقیق.....
۶	پرسش اصلی.....
۶	پرسش‌های فرعی.....
۶	ه) فرضیه‌های تحقیق.....
۷	و) بررسی پیشینه تحقیق.....
۸	ز) سازمان‌دهی تحقیق.....

بخش اول: مفهوم تروریسم و بررسی ریشه‌های آن

۱۳	فصل اول: تعریف تروریسم.....
۱۳	مبحث اول: پیشینه و رویکردها در جرم‌انگاری تروریسم.....
۱۳	گفتار اول: پیشینه مختصری از تروریسم.....
۱۴	گفتار دوم: تفاوت شکل جدید تروریسم با تروریسم پیش از ۱۹۹۰.....
۱۴	الف) تفاوت در انگیزه.....
۱۵	ب) تفاوت در سازمان‌یافتگی.....
۱۵	ج) تفاوت در به عهده گرفتن مسئولیت حادثه.....
۱۶	گفتار سوم: تحولات حقوقی پس از یازده سپتامبر.....
۱۷	گفتار چهارم: دو رویکرد در جرم‌انگاری تروریسم.....
۱۸	الف) رویکرد جرم‌انگاری مستقل.....
۱۸	ب) رویکرد مبارزه با تروریسم در قالب سایر جرایم.....
۱۹	ج) تکلیف دولت‌ها در حمایت تقنینی کیفری.....
۲۰	مبحث دوم: مفهوم تروریسم.....
۲۰	گفتار اول: تعریف تروریسم در دکترین حقوقی.....

گفتار دوم: تعریف تروریسم در اسناد بین‌المللی.....	۲۴
الف) تعریف «تروریسم بین‌الملل».....	۲۴
ب) تعریف تروریسم در اسناد سازمان ملل.....	۲۵
۱. تعریف تروریسم در کنوانسیون مبارزه با بمب‌گذاری تروریستی.....	۲۵
۲. تعریف تروریسم در کنوانسیون بین‌المللی سرکوب حمایت مالی از تروریسم.....	۲۷
۱-۲. قید «غیر نظامیان» در تعریف تروریسم.....	۲۸
۲-۲. شروع به جرم، شرکت، معاونت، رهبری و یا دستور به ارتکاب جرایم یادشده.....	۲۸
۳. تعریف تروریسم در دیگر اسناد بین‌المللی.....	۲۹
ج) تعریف تروریسم در اسناد اتحادیه اروپا.....	۲۹
د) تعریف تروریسم در اسناد سازمان کنفرانس اسلامی.....	۳۱
گفتار سوم: تعریف تروریسم در حقوق داخلی کشورها.....	۳۳
الف) تعریف تروریسم در حقوق ایران.....	۳۳
ب) تعریف تروریسم در حقوق آلمان.....	۳۶
ج) تعریف تروریسم در حقوق داخلی دیگر کشورها.....	۳۸
۱. تعریف تروریسم در حقوق انگلستان.....	۳۸
۲. تعریف تروریسم در حقوق فرانسه.....	۴۰
۳. تعریف تروریسم در حقوق آمریکا.....	۴۱
گفتار چهارم: عناصر مشترک و تعریف نهایی از تروریسم.....	۴۱
الف) عناصر مشترک تروریسم.....	۴۱
۱. خشونت‌بار بودن عمل.....	۴۱
۲. شهروندان یا بخشی از آنها به عنوان قربانی جرم.....	۴۲
۳. قصد ایجاد رعب و وحشت.....	۴۳
۴. سازمان‌یافتگی.....	۴۳
ب) تعریف نهایی از تروریسم.....	۴۴
مبحث سوم: رابطه تروریسم و دفاع مشروع.....	۴۵
مبحث چهارم: فواید تعریف و تشخیص جرایم تروریستی.....	۴۷
گفتار اول: تشخیص جرایم تروریستی به منظور استرداد مجرمان.....	۴۷
گفتار دوم: تشخیص جرایم تروریستی به منظور جبران خسارت و ترمیم.....	۴۸
گفتار سوم: تشخیص جرایم تروریستی به منظور تعیین دادگاه صالح.....	۴۸
فصل دوم: تعریف قربانیان تروریسم و انواع آن	۴۹
مبحث اول: مفاهیم سه‌گانه قربانی.....	۴۹
مبحث دوم: انواع قربانیان تروریسم.....	۵۱
گفتار اول: قربانیان بالفعل.....	۵۱
الف) قربانیان مستقیم (اصلی).....	۵۱
ب) قربانیان غیر مستقیم (فرعی یا ثانوی).....	۵۲
۱. انواع قربانیان غیر مستقیم.....	۵۲
۱-۱. قربانیان ناشی از عملیات تروریستی.....	۵۳
۱-۲. قربانیان ناشی از سیاست‌های سازمان‌های تروریستی.....	۵۴

گفتار دوم: مفهوم قربانیان بالقوه.....	۵۵
گفتار سوم: تعمیم مفهوم قربانی به دولت‌ها و دیگر اشخاص حقوقی.....	۵۵
گفتار چهارم: اسلام و حمایت از قربانیان ویژه (کودکان، زنان و سالخوردگان).....	۵۶
الف) قربانیان ویژه در اسلام (اصل عدم تعرض به غیر نظامیان).....	۵۷
۱. کودکان به عنوان مهم‌ترین قربانیان ویژه.....	۵۷
۲. زنان به عنوان قربانیان ویژه.....	۶۰
۱-۲. ممنوعیت کشتن زنان غیر نظامی.....	۶۰
۲-۲. ممنوعیت کشتن زنان نظامی.....	۶۱
۳. ممنوعیت کشتن سالخوردگان غیر مسلمان.....	۶۳
۴. ممنوعیت کشتن دیگر شهروندان غیر نظامی.....	۶۴
ب) اسلام و منع استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی.....	۶۵
ج) اسلام و منع استفاده از سلاح‌های شیمیایی.....	۶۶
د) اسلام و ممنوعیت حمله شبانه به سرزمین دشمن.....	۶۸
فصل سوم: حمایت‌های تقنینی ایران در جرم‌انگاری تروریسم.....	۷۱
مبحث اول: جرم‌انگاری محاربه و مقایسه آن با تروریسم.....	۷۱
گفتار اول: بررسی مبانی فقهی محاربه.....	۷۱
الف) تعریف فقهی محاربه.....	۷۲
ب) بررسی شرایط مربوط به محاربه.....	۷۲
۱. شرط ربه.....	۷۲
۲. عدم شرط توانایی بر اخافه و کفایت قصد اخافه.....	۷۵
۳. نوع سلاح در محاربه و کیفیت استفاده از آن.....	۷۸
۴. شرط ذکوریت.....	۷۹
۵. معاونت در محاربه.....	۸۰
۶. تعداد قربانی در جرم محاربه.....	۸۱
۷. معنای قربانی در جرم محاربه.....	۸۱
۸. محل وقوع جرم (شمول قلمرو سرزمینی محاربه نسبت به کشورهای غیر اسلامی).....	۸۵
۹. حکم محارب غیر مسلمان.....	۸۹
۱۰. قصد اخافه عمومی و نه عداوت شخصی.....	۹۰
ج) رابطه دو عنوان محاربه و افساد فی‌الارض.....	۹۱
۱. افساد فی‌الارض به عنوان تبیین محاربه.....	۹۱
۲. افساد فی‌الارض، عنوان مجرمانه مستقل از محاربه.....	۹۴
د) مجازات محاربه از دیدگاه فقهی.....	۹۹
ه) تعریف نهایی از محاربه.....	۱۰۰
گفتار دوم: نقد قوانین مربوط به محاربه در حقوق ایران.....	۱۰۱
الف) نقد تعریف قانون مجازات اسلامی از محاربه.....	۱۰۱
ب) نقد ماده ۱۸۴ ق.م.ا.....	۱۰۳
ج) نقد ماده ۴۹۸ و ۴۹۹ ق.م.ا.....	۱۰۶
د) نقد ماده ۵۲۶.....	۱۰۹

۱۱۰	ه) نقد مجازات محاربه در حقوق ایران
۱۱۱	۱. انتخاب قول به تخییر قاضی در مجازات محاربه
۱۱۱	۲. توبه قبل از دستگیری، عامل سقوط مجازات محاربه
۱۱۲	گفتار سوم: مقایسه تروریسم با محاربه
۱۱۴	مبحث دوم: جرم‌انگاری بغی و مقایسه آن با تروریسم و جرم سیاسی
۱۱۴	گفتار اول: بررسی جرم سیاسی
۱۱۴	الف) تعیین ضابطه و تعریف جرم سیاسی
۱۱۴	۱. نظریه ذهنی (توجه به انگیزه مجرم)
۱۱۵	۲. نظریه عینی (توجه به طبیعت جرم و آثار آن)
۱۱۵	۳. نظریه تلفیقی
۱۱۶	ب) تعریف جرم سیاسی در حقوق ایران
۱۱۸	گفتار دوم: بررسی مبانی فقهی جرم بغی
۱۱۸	الف) مستند اصلی جرم بغی
۱۱۸	ب) شرایط بغی
۱۱۹	۱. خروج از کنترل حاکمیت
۱۲۰	۲. تأویل و تفسیر
۱۲۲	۳. شوکت و اقتدار
۱۲۴	۴. دیگر شروط
۱۲۴	ج) تعریف بغی
۱۲۴	د) مجازات بغی
۱۲۵	۱. فلسفه مجازات در بغی
۱۲۷	۲. برخورد با دستگیرشدگان در جرم بغی
۱۲۷	گفتار سوم: نقد قوانین مربوط به بغی در حقوق ایران
۱۲۷	الف) جایگاه جرم بغی در حقوق ایران
۱۲۹	ب) خلط محاربه با بغی در قانون مجازات اسلامی
۱۲۹	۱. تفاوت محاربه با بغی
۱۲۹	۱-۱. تفاوت در انگیزه
۱۳۰	۱-۲. تفاوت در سازمان‌یافتگی
۱۳۰	۱-۳. تفاوت در قربانی
۱۳۱	۱-۴. تفاوت در مجازات
۱۳۱	۵-۱. تأثیر توبه در عفو محارب
۱۳۲	۲. موارد خلط محاربه با بغی در قوانین کیفری ایران
۱۳۲	۱-۲. تبلیغ علیه نظام و یا به نفع گروه‌های مخالف نظام (نقد ماده ۵۰۰)
۱۳۵	۲-۲. سوء قصد به جان مقامات داخلی (نقد ماده ۵۱۵)
۱۳۵	گفتار چهارم: مقایسه تروریسم با بغی و جرم سیاسی
۱۳۵	الف) مقایسه تروریسم و بغی
۱۳۶	ب) مقایسه تروریسم و جرم سیاسی
۱۳۶	۱. تفاوت در عنصر مادی جرم
۱۳۶	۲. تفاوت در عنصر معنوی جرم (تفاوت در انگیزه شرافتمندانه)

۱۳۶	۳. تفاوت در اصل غافلگیری و شفافیت
۱۳۷	۴. تفاوت در قربانیان جرم
۱۳۹	فصل چهارم: ریشه‌های تروریسم (عوامل و زمینه‌ها)
۱۳۹	مبحث اول: اسلام و نفی تروریسم
۱۳۹	گفتار اول: بررسی فتک و غیله
۱۴۰	الف) مفهوم فتک
۱۴۰	۱. معنای لغوی فتک
۱۴۰	۲. بررسی ممنوعیت شرعی فتک
۱۴۲	ب) مفهوم غیله
۱۴۲	۱. معنای لغوی غیله
۱۴۲	۲. تفاوت فتک و غیله
۱۴۳	۳. بررسی ممنوعیت شرعی غیله
۱۴۶	گفتار دوم: جهاد در اسلام
۱۴۶	الف) معنای جهاد در اسلام
۱۴۶	۱. ممنوعیت جهاد ابتدایی
۱۴۷	۲. جعل اصطلاح جنگ مقدس
۱۴۸	ب) صلح و دوستی به عنوان اصل اولی در روابط بین‌الملل
۱۴۹	ج) اصل پایبندی به پیمان‌های بین‌المللی
۱۴۹	۱. اهمیت پیمان‌های بین‌المللی در اسلام
۱۴۹	۱-۱. اهمیت پیمان‌های بین‌المللی در قرآن
۱۵۲	۱-۲. اهمیت پیمان‌های بین‌المللی در روایات
۱۵۳	۲. موارد جواز نقض پیمان‌های بین‌المللی
۱۵۴	۳. اعتقاد نداشتن برخی غیر مسلمانان به پیمان‌های بین‌المللی
۱۵۶	۴. چهره مسیحیت در قرآن
۱۵۷	مبحث دوم: فرقه‌گرایی مذهبی و تروریسم
۱۵۷	گفتار اول: تروریسم و فرقه‌گرایی مذهبی
۱۵۷	الف) رابطه فرقه‌گرایی مذهبی و تروریسم
۱۶۰	ب) اهمیت پرداختن به معضل فرقه‌های مذهبی
۱۶۳	ج) تعریف و ویژگی‌های فرقه
۱۶۳	۱. تعریف فرقه
۱۶۳	۲. ویژگی‌ها و مشخصات اصلی فرقه‌ها
۱۶۴	۱-۲. سرمنشأ گروه و نقش رهبر
۱۶۴	۲-۲. روابط حاکم میان رهبر و پیروان
۱۶۶	۳-۲. برنامه هماهنگ‌شده برای مجاب کردن (مغزشویی)
۱۶۸	د) مضرات فرقه‌ها
۱۶۸	ه) تکنیک‌های جذب و مغزشویی پیروان در فرقه‌ها
۱۶۸	۱. نمونه‌ای از تکنیک مغزشویی جسمی (فیزیولوژیکی)
۱۷۰	۲. چند نمونه از تکنیک مغزشویی روانی (پسیکولوژیکی)

- ۱-۲. فشار جمع و مدل سازی ۱۷۰
- ۲-۲. سوءاستفاده ذهنی احساسی ۱۷۰
۳. مسئولیت کیفری ناشی از مغزشویی در فرقه ها ۱۷۱
- گفتار دوم: منافقین سمبل فرقه گرایی مذهبی ۱۷۳
- الف) سوابق تروریستی فرقه منافقین در ایران ۱۷۳
۱. توضیح اجمالی درباره فرقه منافقین ۱۷۳
۲. فرقه منافقین و پتانسیل ترور و خشونت ۱۷۵
- ب) انطباق ویژگی های فرقه مذهبی غربی بر منافقین ۱۷۷
۱. مطالعات محرمانه رجوی درباره فرقه های مذهبی در غرب ۱۷۷
۲. طرح انقلاب های ایدئولوژیکی از سوی رهبری فرقه ۱۷۸
۳. پاسخگو نبودن رهبر فرقه منافقین ۱۷۹
۴. معنویت و عبادت ابزاری در این فرقه ۱۷۹
۵. اطاعت مطلق و کورکورانه از رهبری ۱۸۰
۶. شستشوی مغزی ۱۸۳
۷. مسئولیت رهبری فرقه در برابر خدا و سلب مسئولیت از پیروان ۱۸۳
- ج) موارد خاص نقض حقوق بشر از سوی فرقه منافقین ۱۸۵
۱. موارد نقض حقوق بشر در پادگان اورسورواز فرانسه ۱۸۵
۲. موارد نقض حقوق بشر در پادگان اشرف ۱۸۸
- د) نگاه دولت آمریکا به منافقین به عنوان یک فرقه ایدئولوژیک ۱۸۹
۱. گزارش سالانه آمریکا درباره فرقه گرایی منافقین ۱۸۹
۲. فرقه گرایی منافقین تداعی کننده فرقه داوودیه ۱۹۱
- گفتار سوم: قربانیان سیاست های تروریستی منافقین ۱۹۳
- الف) زنان قربانی اهداف تروریستی فرقه منافقین ۱۹۳
۱. سوءاستفاده نظامی از زنان در فرقه منافقین ۱۹۳
۲. مسئولیت دادن به زنان برای ویران سازی بنیاد خانواده ۱۹۴
۳. هزینه جدا شدن زنان از فرقه منافقین ۱۹۵
۴. خودسوزی تشکیلاتی منافقین در پی دستگیری مریم رجوی ۱۹۶
- ب) نگاه منافقین به خانواده و ازدواج ۱۹۸
۱. مفهوم انسان، عشق و عاطفه در فرقه منافقین ۱۹۸
۲. ازدواج های اجباری ۲۰۰
۳. نفرت انگیزی برای وابستگی زنان به سازمان ۲۰۱
- ج) نهاد خانواده به ویژه کودکان قربانی فرقه گرایی منافقین ۲۰۳
۱. طلاق ایدئولوژیک به عنوان دستور داخلی و پنهان سازی آن ۲۰۳
۲. ماهیت و فلسفه طلاق های ایدئولوژیکی ۲۰۵
۳. سختگیری های اعمال شده پس از طلاق ایدئولوژیک ۲۰۸
- ۱-۳. ایجاد ممنوعیت در روابط زن و مرد ۲۰۸
- ۲-۳. عقیم سازی اجباری زنان در فرقه منافقین ۲۰۸
- ۳-۳. خودسوزی برخی از زنان ناراضی ۲۱۰
۴. سرنوشت کودکان قربانی طلاق ایدئولوژیکی ۲۱۰

۲۱۰.....	۱-۴. نقض حقوق کودکان در کمپ اشرف.....
۲۱۲.....	۲-۴. کوچ اجباری هشتصد تن از کودکان سازمان.....
۲۱۳.....	۳-۴. مغزشویی کودکان طلاق اجباری برای ارتکاب جرایم تروریستی.....
۲۱۶.....	۴-۴. بررسی چند پرونده در زمینه نقض حقوق کودک از سوی فرقه منافقین.....
۲۲۰.....	۵-۴. نقض کنوانسیون حقوق کودک از سوی منافقین.....
۲۲۲.....	مبحث سوم: دیگر ریشه‌های تروریسم.....
۲۲۲.....	گفتار اول: اقدامات ضد مذهبی تحریک‌آمیز.....
۲۲۲.....	الف) تحریک بر ضد مذهب در حقوق و رسانه‌های غربی.....
۲۲۲.....	۱. تحریک بر ضد مذهب در رسانه‌های غربی.....
۲۲۴.....	۲. تحریک بر ضد مذهب در حقوق برخی از کشورهای غربی.....
۲۲۹.....	ب) ممنوعیت تحریک بر ضد مذهب در اسلام.....
۲۲۹.....	۱. ممنوعیت تحریک بر ضد مذهب در مقررات حقوقی اسلام.....
۲۳۲.....	۲. ممنوعیت تحریک بر ضد مذهب در مقررات اخلاقی اسلام.....
۲۳۵.....	گفتار دوم: جهانی شدن.....
۲۳۵.....	الف) رابطه مذهب و جهانی شدن.....
۲۳۹.....	ب) استراتژی نظامی‌گری در مسیر جهانی شدن.....
۲۳۹.....	۱. بنیادگرایان مسیحی صهیونیست و تروریسم جهانی.....
۲۴۲.....	۲. حل بحران خاورمیانه در مسیر مبارزه با تروریسم.....
۲۴۴.....	نتیجه‌گیری بخش اول.....

بخش دوم: ترمیم و جبران خسارت قربانیان تروریسم

۲۵۵.....	فصل اول: حمایت‌های ویژه از قربانیان تروریسم.....
۲۵۵.....	مبحث اول: ضرورت حمایت‌های ویژه از قربانیان تروریسم.....
۲۵۵.....	گفتار اول: افزایش شهروندان قربانی در درگیری‌های نظامی امروزی.....
۲۵۷.....	گفتار دوم: تأکید کنوانسیون‌های بین‌المللی بر حمایت از قربانیان تروریسم.....
۲۵۷.....	گفتار سوم: کودکان، آسیب‌پذیرترین قربانیان تروریسم.....
۲۵۸.....	گفتار چهارم: تفاوت قربانیان تروریسم با دیگر قربانیان.....
۲۵۹.....	الف) بی‌گناهی محض.....
۲۵۹.....	ب) میزان سختی و کندی دسترسی به مسئولان اصلی جرم.....
۲۶۰.....	ج) هراس از تکرار حادثه.....
۲۶۰.....	د) ایجاد هراس.....
۲۶۱.....	ه) میزان قربانیان زن و کودک.....
۲۶۱.....	و) سازمان‌یافتگی.....
۲۶۱.....	مبحث دوم: بررسی وضعیت شهروندان ایرانی به عنوان قربانی تروریسم.....
۲۶۱.....	گفتار اول: شهروندان ایرانی قربانی فرقه تروریستی منافقین.....
۲۶۵.....	گفتار دوم: شمار قربانیان ناشی از اعمال تروریستی منافقین.....
۲۶۶.....	گفتار سوم: بایسته‌های سیاست جنایی ایران در قبال اعضای منافقین به عنوان قربانی فرقه.....
۲۶۶.....	الف) نگاه اسلام به فرقه‌گرایی.....
۲۶۷.....	ب) نگاه ارفاق‌آمیز به قربانیان فرقه منافقین.....

ج) لزوم حمایت ویژه دولت ایران از زنان و کودکان قربانی سیاست‌های منافقین.....	۲۶۹
مبحث سوم: حمایت ویژه از قربانیان تروریسم در حقوق ایران.....	۲۷۲
گفتار اول: حمایت از قربانیان تروریسم براساس بیانیه الجزایر.....	۲۷۲
گفتار دوم: حمایت از قربانیان شهروند عادی، در تبصره ۱۸ لایحه بودجه ۱۳۸۵.....	۲۷۴
گفتار سوم: حقوق قربانیان ناشی از نقض مصونیت سیاسی دولت ایران.....	۲۷۶
فصل دوم: مسئولیت مرتکبان جرایم تروریستی.....	۲۷۷
مبحث اول: مسئولیت اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌های غیر دولتی.....	۲۷۷
گفتار اول: مسئولیت اشخاص حقیقی و سازمان‌های غیر دولتی.....	۲۷۷
الف) مسئولیت اشخاص حقیقی از دیدگاه حقوق موضوعه.....	۲۷۷
ب) مسئولیت اشخاص حقیقی از دیدگاه فقهی.....	۲۷۸
۱. مسئولیت مرتکب مسلمان از دیدگاه فقهی.....	۲۷۸
۱-۱. مسئولیت کیفری و مدنی بغات.....	۲۷۸
۱-۲. جبران خسارت مالی نسبت به بغات.....	۲۸۰
۱-۳. مسئولیت مرتکب مسلمان در عملیات تروریستی خارج از کشورهای اسلامی.....	۲۸۱
۲. مسئولیت کیفری و جبران خسارت توسط غیر مسلمانان از دیدگاه فقهی.....	۲۸۲
۱-۲. مسئولیت کیفری و جبران خسارت کافر ذمی از دیدگاه فقهی.....	۲۸۲
۲-۲. مسئولیت کافر حربی از دیدگاه فقهی.....	۲۸۲
گفتار دوم: مسئولیت اشخاص حقوقی در قالب گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی.....	۲۸۳
الف) مسئولیت سازمان‌های تروریستی در حقوق داخلی.....	۲۸۳
۱. مسئولیت سازمان‌های تروریستی در حقوق ایران.....	۲۸۳
۲. مسئولیت سازمان‌های تروریستی در حقوق آلمان.....	۲۸۴
ب) مسئولیت سازمان‌های تروریستی در اسناد بین‌المللی.....	۲۸۵
گفتار سوم: اتهام‌های کیفری فرقه منافقین.....	۲۸۷
الف) جنایت علیه بشریت و نسل‌کشی بر ضد مردم عراق.....	۲۸۷
ب) همدستی منافقین با دولت آمریکا در جاسوسی بر ضد ایران.....	۲۹۰
ج) قاچاق انسان.....	۲۹۲
د) عقیم‌سازی اجباری زنان فرقه.....	۲۹۲
ه) تخلفات مالی منافقین و اتهام پول‌شویی.....	۲۹۲
۱. اتهام مالی منافقین در ایران.....	۲۹۲
۲. اتهام‌ها و تخلفات مالی منافقین در عراق.....	۲۹۴
۳. پول‌شویی و تخلفات مالی منافقین در اروپا.....	۲۹۶
و) اعمال تروریستی منافقین در اروپا بر ضد سفارتخانه‌های ایران.....	۳۰۱
گفتار چهارم: قواعد مربوط به تعقیب و استرداد متهمان جرایم تروریستی.....	۳۰۲
الف) قواعد مربوط به استرداد در حقوق داخلی.....	۳۰۲
۱. قواعد مربوط به استرداد در حقوق ایران.....	۳۰۲
۱-۱. استرداد مجرمان در قانون راجع به استرداد مجرمان.....	۳۰۲
۱-۲. استرداد مجرمان در کنوانسیون مبارزه با تروریسم سازمان کنفرانس اسلامی.....	۳۰۲
۳-۱. اشکال شورای نگهبان به قواعد مربوط به استرداد در این کنوانسیون.....	۳۰۳

۲. قواعد مربوط به استرداد در حقوق آلمان.....	۳۰۴
ب) قواعد مربوط به استرداد در اسناد بین‌المللی.....	۳۰۴
۱. اصل لزوم استرداد متهمان به جرایم تروریستی.....	۳۰۴
۲. موارد استثناء بر اصل لزوم استرداد متهمان به جرایم تروریستی.....	۳۰۵
مبحث دوم: مسئولیت دولت‌ها در اعمال تروریستی.....	۳۰۶
گفتار اول: مسئولیت دولت‌ها به عنوان مباشر تروریسم.....	۳۰۶
الف) معنای تروریسم دولتی.....	۳۰۶
ب) بررسی شناسایی مسئولیت مدنی و کیفری برای دولت‌ها.....	۳۰۷
ج) مفهوم جرم بین‌المللی دولت.....	۳۰۸
د) معیار انتساب رفتار ممنوعه افراد و گروه‌ها به دولت.....	۳۱۰
هـ) ضمانت اجرای بین‌المللی برای مجازات دولت.....	۳۱۱
گفتار دوم: مسئولیت دولت‌ها به عنوان حامی تروریسم.....	۳۱۲
الف) اتهام ایران به حمایت از تروریسم.....	۳۱۲
۱. بررسی اشغال لانه جاسوسی آمریکا از سوی دانشجویان.....	۳۱۲
۱-۱. گزارش اجمالی از تسخیر سفارت.....	۳۱۲
۱-۲. ترکیب نظامی اعضای لانه جاسوسی آمریکا در ایران.....	۳۱۳
۳-۱. مواضع امام خمینی در تسخیر لانه جاسوسی.....	۳۱۳
۴-۱. نقش سازمان منافقین در تسخیر لانه جاسوسی.....	۳۱۷
۵-۱. نقد و بررسی تسخیر لانه جاسوسی آمریکا از دیدگاه فقهی.....	۳۱۹
۶-۱. حمایت آمریکا و برخی دولت‌های غربی از نقض شدید مصونیت دیپلماتیک ایران.....	۳۲۰
۲. بررسی حقوقی حمایت ایران از نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۱
۱-۲. جایگاه نهضت‌های رهایی‌بخش در حقوق بین‌الملل.....	۳۲۱
۱-۲-۱. شرایط مربوط به نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۱
۱-۲-۲. حقوق مربوط به نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۱
۱-۲-۱-۲. اصل مشروعیت توسل به زور از سوی نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۲
۲-۲-۱-۲. اصل مشروعیت کمک‌های نظامی به نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۴
۱-۲-۳. عدم جواز استناد به دفاع مشروع دولت‌ها در مقابل نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۴
۱-۲-۳-۱. تکالیف مربوط به نهضت‌های رهایی‌بخش در حقوق بین‌الملل.....	۳۲۴
۱-۲-۳-۱-۲. اصل تفکیک.....	۳۲۴
۱-۲-۳-۲. ممنوعیت اعمال خشونت‌بار با هدف ارباب.....	۳۲۶
۱-۲-۳-۳. منع اقدام تلافی‌جویانه (انتقام) علیه غیر نظامیان.....	۳۲۶
۱-۲-۴. ضمانت اجرای نقض حقوق درگیری‌های مسلحانه توسط نهضت‌های رهایی‌بخش.....	۳۲۷
۱-۲-۴-۱. ضمانت اجرای نقض اصل تفکیک میان نظامیان و غیر نظامیان.....	۳۲۷
۱-۲-۴-۲. شناسایی نقض حقوق درگیری‌های مسلحانه از سوی نهضت‌های رهایی‌بخش به عنوان تروریسم.....	۳۲۷
۲-۲. بایسته‌های نهضت‌های رهایی‌بخش در حقوق اسلام.....	۳۲۸
۱-۲-۲. توجیه توسل به زور بر مبنای دفاع مشروع.....	۳۲۸
۲-۲-۲. حق مقابله به مثل در اسلام.....	۳۲۸
ب) دولت آمریکا به عنوان حامی تروریسم.....	۳۲۹
ج) ضمانت اجرای بین‌المللی در مقابل دولت‌های حامی تروریسم.....	۳۳۰

۱. پیامدهای خطرناک استناد به دفاع مشروع برای مقابله با دولت‌های حامی تروریسم..... ۳۳۰
۲. حمله نظامی آمریکا به افغانستان به بهانه مبارزه با تروریسم..... ۳۳۱
۳. تفکیک حمله نظامی از حمله تروریستی..... ۳۳۲
۴. تفسیر موسّع از دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل..... ۳۳۳
- ۴-۱. تفسیر موسّع از دفاع مشروع براساس ماده ۵۱ منشور ملل..... ۳۳۳
- ۴-۲. دیوان بین‌المللی دادگستری و تفسیر مضیق از دفاع مشروع..... ۳۳۴
- ۴-۳. شورای امنیت و تفسیر مضیق از دفاع مشروع..... ۳۳۴
۵. ممنوعیت دفاع مشروع جمعی در مقابله با تروریسم..... ۳۳۵

فصل سوم: مراجع حمایتی صالح برای قربانیان تروریسم..... ۳۳۷

- مبحث اول: مراجع حمایتی قضایی (دادگاه صالح)..... ۳۳۷
- گفتار اول: رسیدگی در دادگاه‌های داخلی..... ۳۳۷
- الف) رسیدگی به جرایم تروریستی در دادگاه‌های اختصاصی و نقض حقوق بشر..... ۳۳۷
- ب) صلاحیت دادگاه‌های نظامی آمریکا برای رسیدگی به جرایم تروریستی..... ۳۳۸
۱. افراد قربانی دادگاه‌های نظامی آمریکایی برای مقابله با تروریسم..... ۳۳۸
 ۲. آیین دادرسی دادگاه‌های نظامی آمریکایی برای مقابله با تروریسم..... ۳۳۹
 ۳. نقد و بررسی جایگاه حقوقی دادگاه‌های نظامی آمریکایی برای مقابله با تروریسم..... ۳۴۰
 - ۳-۱. عدم جواز تشکیل دادگاه‌های نظامی در شرایط غیر جنگی..... ۳۴۰
 - ۳-۲. عدم انطباق مقررات دادگاه‌های نظامی با قواعد حقوقی و قوانین کیفری آمریکا..... ۳۴۱
 - ۳-۳. مخالفت این دادگاه‌ها با قانون اساسی آمریکا..... ۳۴۱
 - ۳-۴. عدم شمول صلاحیت دادگاه‌های نظامی نسبت به محاکمه غیر نظامیان..... ۳۴۱
 - ۳-۵. مخالفت مقررات این دادگاه‌ها با اعلامیه‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی..... ۳۴۲
- ج) صلاحیت رسیدگی به جرایم تروریستی در حقوق ایران..... ۳۴۲
۱. قاعده کلی صلاحیت رسیدگی به جرایم تروریستی در حقوق ایران..... ۳۴۲
 ۲. صلاحیت استثنائی دادگاه‌های ایران در مقابله با اقدامات تروریستی آمریکا..... ۳۴۳
 ۳. رسیدگی به دعاوی جبران خسارت علیه دولت‌های خارجی حامی تروریست در دادگاه ایران..... ۳۴۴
- د) نقض حقوق و آزادی‌های فردی در قوانین ضد تروریستی جدید آلمان..... ۳۴۷
- گفتار دوم: رسیدگی به اتهامات تروریستی در دیوان کیفری بین‌المللی..... ۳۴۷
- الف) اقدامات بین‌المللی برای مبارزه با تروریسم..... ۳۴۸
- ب) دیدگاه‌های مطرح‌شده در مورد صلاحیت دیوان..... ۳۴۹
۱. نفی صریح صلاحیت دیوان نسبت به اعمال تروریستی..... ۳۴۹
 ۲. صلاحیت دیوان نسبت به اشکال خاص تروریسم..... ۳۵۰
 - ۲-۱. صلاحیت دیوان نسبت به اعمال تروریستی منطبق با جرایم علیه بشریت یا جرایم جنگی..... ۳۵۰
 - ۲-۲. توضیح قیود مربوط به جرایم علیه بشریت در ICC..... ۳۵۲
 - ۲-۲-۱. تبیین قید سیستماتیک (systematic)..... ۳۵۳
 - ۲-۲-۲. تبیین قید گسترده (widespread)..... ۳۵۴
 - ۲-۳. طرح شکایت بر ضد کشورهای اشغالگر در عراق و افغانستان در ICC..... ۳۵۵
- ج) اقدامات آمریکا بر ضد ICC به بهانه مبارزه با تروریسم..... ۳۵۶
- د) تروریسم و افق آینده ICC..... ۳۵۹

۳۵۹.....	۱. مشکلات فراروی دیوان برای گنجاندن تروریسم در اساسنامه.....
۳۶۰.....	۲. بررسی ضرورت توسعه صلاحیت ICC نسبت به تروریسم.....
۳۶۰.....	۱-۲. بررسی دلایل ضرورت توسعه صلاحیت ICC نسبت به تروریسم.....
۳۶۰.....	۱-۲. وجود دولت‌های کوچک و ناتوان.....
۳۶۱.....	۲-۱-۲. بی‌طرفی ICC.....
۳۶۲.....	۲-۲. بررسی دلایل مخالفان توسعه صلاحیت ICC نسبت به تروریسم.....
۳۶۲.....	۱-۲-۲. بار کردن تکلیف بیش از اندازه بر دیوان.....
۳۶۳.....	۲-۲-۲. تضعیف کنوانسیون‌های مربوط به تروریسم.....
۳۶۴.....	مبحث دوم: سایر مراجع حمایتی.....
۳۶۴.....	گفتار اول: مراجع حمایتی پلیسی و امنیتی.....
۳۶۴.....	گفتار دوم: مراجع حمایتی پزشکی و روان‌درمانی.....
۳۶۵.....	گفتار سوم: مراجع حمایتی فرهنگی و معنوی.....
۳۶۵.....	الف) نقش رسانه در پویایی تروریسم.....
۳۶۶.....	ب) رابطه رسانه و قربانیان تروریسم.....
۳۶۷.....	ج) نقش رسانه‌ها در آسیب‌های روانی به قربانیان غیر مستقیم.....
۳۶۹.....	گفتار چهارم: مراجع حمایتی مادی.....
۳۷۱.....	فصل چهارم: انواع و روش‌های حمایت از قربانیان تروریسم
۳۷۱.....	مبحث اول: حمایت‌های پزشکی و روانی از قربانیان تروریسم.....
۳۷۱.....	گفتار اول: حمایت‌های پزشکی.....
۳۷۱.....	الف) حمایت‌های پزشکی در حقوق داخلی.....
۳۷۲.....	ب) حمایت‌های پزشکی در اسناد بین‌المللی.....
۳۷۲.....	گفتار دوم: ترمیم آسیب‌های معنوی و روانی.....
۳۷۲.....	الف) ضرورت توجه به قربانیان آسیب‌های روانی ناشی از تروریسم.....
۳۷۳.....	ب) جبران خسارت معنوی و روحی در حقوق ایران.....
۳۷۵.....	مبحث دوم: حمایت از قربانیان تروریسم در مرحله دادرسی.....
۳۷۵.....	گفتار اول: جنبه‌های حمایت از قربانیان تروریسم در مرحله دادرسی.....
۳۷۵.....	الف) تفهیم حقوق قربانیان تروریسم.....
۳۷۶.....	ب) اعطای تسهیلات و تضمین‌های لازم برای طرح دعوا.....
۳۷۷.....	گفتار دوم: توجه به حقوق بزه‌دیدگان در مرحله دادرسی در حقوق ایران.....
۳۷۷.....	مبحث سوم: جبران خسارت قربانیان تروریسم.....
۳۷۷.....	گفتار اول: جبران خسارت از طریق کمک‌های دولتی.....
۳۷۷.....	الف) تفاوت جبران خسارت با پرداخت غرامت.....
۳۷۸.....	ب) مبانی مسئولیت دولت در جبران خسارت.....
۳۷۸.....	۱. مبانی حقوقی مسئولیت دولت در جبران خسارت.....
۳۷۸.....	۱-۱. ریشه‌های نظریه جبران خسارت بزه‌دیدگان از طریق دولتی.....
۳۷۹.....	۲-۱. توجیه جبران خسارت از طریق وجوه آمره همبستگی اجتماعی.....
۳۸۰.....	۳-۱. مسئولیت دولت در جبران خسارت به عنوان تضمین‌کننده نظم عمومی.....
۳۸۰.....	۴-۱. مسئولیت دولت در جبران خسارت به عنوان نماینده جامعه جرم‌زا.....

۳۸۰.....	۲. مبانی فقهی مسئولیت دولت در جبران خسارت قربانیان.....
۳۸۰.....	۱-۲. تبیین قاعده فقهی «لا یبطل دم امرء مسلم».....
۳۸۰.....	۱-۱-۲. مفاد و معنای قاعده.....
۳۸۱.....	۲-۱-۲. شمول قاعده نسبت به غیر مسلمانان.....
۳۸۱.....	۳-۱-۲. شمول قاعده نسبت به ضرب و جرح.....
۳۸۲.....	۲-۲. مسئولیت دولت در جبران خسارت نسبت به داخل مرزهای کشور اسلامی.....
۳۸۴.....	۳-۲. مسئولیت دولت اسلامی برای جبران خسارت نسبت به خارج از مرزها.....
۳۸۵.....	ج) جبران خسارت از طریق دولت در حقوق موضوعه.....
۳۸۶.....	۱. جبران خسارت از طریق دولت در حقوق ایران.....
۳۸۶.....	۲. جبران خسارت از طریق دولت در حقوق سایر کشورها.....
۳۸۶.....	۱-۲. جبران خسارت از طریق دولت در حقوق آلمان.....
۳۸۷.....	۲-۲. جبران خسارت از طریق دولت در حقوق فرانسه.....
۳۸۸.....	۳-۲. جبران خسارت از طریق دولت در حقوق آمریکا.....
۳۸۹.....	د) جبران خسارت از طریق دولت در اسناد بین‌المللی.....
۳۹۰.....	ه) محدوده سرزمینی جبران خسارت از سوی دولت.....
۳۹۱.....	و) اشخاص مورد حمایت در جبران خسارت (حمایت از قربانیان غیر مستقیم).....
۳۹۲.....	ز) موارد خسارت‌های قابل پرداخت.....
۳۹۲.....	گفتار دوم: جبران خسارت از طریق بیمه.....
۳۹۳.....	گفتار سوم: جبران خسارت از طریق مؤسسات خیریه.....
۳۹۴.....	مبحث چهارم: سایر حمایت‌ها.....
۳۹۴.....	گفتار اول: پیشگیری از بزه‌دیدگی مجدد.....
۳۹۵.....	گفتار دوم: ایجاد احساس امنیت در قربانیان.....
۳۹۶.....	گفتار سوم: اقدامات موجب تشفی خاطر.....
۳۹۶.....	نتیجه‌گیری بخش دوم.....
۴۰۱.....	نتیجه‌گیری کلی.....
۴۰۹.....	منابع و مأخذ.....
۴۱۷.....	نمایه روایات.....
۴۱۹.....	نمایه اشخاص.....
۴۲۲.....	نمایه کتاب‌ها.....

پیشگفتار

حمد و سپاس خداوند سبحان را که با فرستادگان برگزیده خود، راه رستگاری را به روی بشریت گشود. درود بر حاملان وحی و ناقلان قانون الهی، به ویژه پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد مصطفی (ص) و امامان معصوم (ع).

سلام خداوند بر بندگان صالحش، به خصوص بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران امام خمینی (ره) و شهیدان راه عدالت و فضیلت.

تحقیق حاضر اگرچه حاصل بهره‌گیری از اساتید بزرگواری است که در طول سال‌های تحصیل در حوزه و دانشگاه، چراغ راهنما بوده‌اند، اما از آنجا که بخش مهمی از این تحقیق برگرفته از رساله دکترای نگارنده در دانشگاه تهران بوده و در این رهگذر، برخی اساتید محترم حقوق، نقش بسزایی داشتند؛ شایسته است از راهنمایی‌ها و تلاش‌های ارزنده آنان به ویژه اساتید محترم راهنما جناب آقای دکتر محسن رهامی و جناب آقای پروفیسور هانس یورگ آلبرشت و اساتید محترم مشاور، جناب آقای دکتر سیدعلی آزمایش و جناب آقای دکتر محمدابراهیم شمس قدردانی کنم. همچنین شایسته است از همکاری صمیمانه مسئولان محترم دانشگاه تهران، به ویژه دانشگاه پردیس قم و نیز مسئولان محترم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه سپاسگزاری نمایم.

سیدحسین هاشمی

قم، ۱۳۸۸/۱۱/۵

مقدمه

الف) بیان مسئله

تروریسم یکی از اساسی‌ترین مشکلات در روابط بین‌الملل به شمار می‌رود. حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ در آمریکا، موجب تحولات حقوقی جدیدی شده است. در آمریکا و برخی کشورهای اروپایی، سیاست عدالت‌محوری به سیاست امنیت‌محوری تغییر یافته و این موضوع که به‌ظاهر در راستای تأمین امنیت قربانیان این قبیل حوادث مقرر شده، خود به عاملی برای افزایش تروریسم در جهان تبدیل شده است.

واقعیت این است که در دهه‌های اخیر، دولت و ملت ایران، خود از مهم‌ترین قربانیان تروریسم به شمار می‌روند. در راستای حمایت از قربانیان تروریسم، اسناد بین‌المللی متعددی نیز برای پیشگیری از تروریسم و یا مبارزه با آن به تصویب رسیده و در جای خود شایان توجه و بررسی است.

از آنجا که قربانیان تروریسم از بی‌گناه‌ترین و آسیب‌پذیرترین قربانیان هستند، مستحق توجه ویژه می‌باشند؛ از این رو، مطالعه بر روی این دسته از قربانیان از ابعاد مختلف درخور توجه است. آسیب‌های روانی که پس از حوادث تروریستی به قربانیان این جرایم تحمیل می‌شود، ممکن است سال‌ها باقی بماند که در این خصوص لازم است حمایت‌های ویژه‌ای برای درمان این آسیب‌ها صورت گیرد. آثار روانی ناشی از حوادث تروریستی از قبیل اندوه، افسردگی، اضطراب، ترس، زودرنجی، عصبانیت و ناامیدی، ممکن است سال‌ها و در مواردی تا پایان عمر باقی بماند. کودکان آسیب‌پذیرترین قشری هستند که در حملات تروریستی صدمه روحی می‌بینند. امروزه برای حمایت از قربانیان، به دلیل عارضه پس‌ضربه‌های روانی ناشی از حوادث ناگوار تروریستی، اقدامات روان‌درمانی قابل توجهی اعمال می‌شود. در راستای حمایت از

قربانیان تروریسم، توجه به ترمیم خسارت‌های روحی کودکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که در قوانین و مقررات برخی کشورها، به‌ویژه ایران، به‌خوبی مورد توجه قرار نگرفته است. آسیب‌های روحی و روانی در قربانیان تروریسم از مهم‌ترین آسیب‌هایی است که به دلیل غیر قابل اندازه‌گیری بودن از نظر کمی، اغلب مورد غفلت قرار می‌گیرد؛ از این‌رو، لازم است افزون بر توجه به آسیب‌های بدنی، حمایت‌های ویژه‌ای برای ترمیم و درمان این آسیب‌ها صورت گیرد.

گام مهم در این خصوص، اتخاذ سیاست‌های پیشگیرانه از جرایم تروریستی است که یکی از راه‌های پیشگیری عام، جرم‌انگاری تروریسم می‌باشد که این امر در حقوق ایران در قالب جرم‌انگاری محاربه تحقق یافته است. در این راستا، حقوق ایران از جهت حمایت تقنینی کیفری از قربانیان تروریسم از طریق جرم‌انگاری آن با استفاده از مفاهیم مشابه مانند محاربه و بغی، مورد بررسی قرار گرفته و نقد قوانین مربوط و بررسی کاستی‌های آن، به صورت برجسته مطرح شده است، زیرا در حقوق ایران با وجود ادعای انطباق قوانین کیفری با فقه، در بخش محاربه و بغی، ناسازگاری‌های آشکاری با فقه شیعه به چشم می‌خورد که به دلیل مغایرت با حقوق شهروندی، از اهمیت خاصی برخوردار است.

بررسی عوامل و ریشه‌های تروریسم، خود از مسائلی است که می‌تواند در شرایط پیچیده روابط کنونی حاکم بر جهان، در پیشگیری و مبارزه با تروریسم، مؤثر باشد. جبران خسارت، یکی از مهم‌ترین نمودهای حمایت از قربانیان به شمار می‌رود. جبران خسارت قربانیان تروریسم که مبنای فقهی قوی نیز دارد، می‌تواند از طرق مختلفی صورت گیرد که مهم‌ترین آنها جبران خسارت از راه کمک‌های دولتی است.

حمایت از قربانیان تروریسم در مرحله دادرسی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. امروزه به دلیل خاصیت بین‌المللی جرایم تروریستی، حقوق قربانیان نیز در مواردی می‌تواند تابع قواعد و مقررات بین‌المللی باشد که خود موجب پیچیدگی این مقررات خواهد شد و در نتیجه، قربانیان تروریسم از این مقررات، بیگانه‌تر خواهند بود و به همین دلیل، نیاز بیشتری به حمایت دارند.

ب) اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه تروریسم به عنوان یکی از مهم‌ترین مباحث در سطح بین‌المللی مطرح شده و کشورهای بسیاری را با چالش امنیتی روبه‌رو کرده است و با وجود اینکه کشورهای اسلامی، به‌ویژه ایران،

خود از بزرگ‌ترین قربانیان تروریسم هستند، همواره به عنوان کشورهای حامی تروریسم و ریشه‌های اصلی آن در ادبیات حقوقی و سیاسی غرب، مورد اتهام قرار گرفته و احیاناً آثار حقوقی نیز بر این اتهام‌ها بار شده است، از جمله بلوکه کردن دارایی‌های ایران در آمریکا و تصویب قانونی برای پرداخت خسارت‌های قربانیان تروریسم از این اموال. از این‌رو، نشان دادن چهره واقعی اسلام و نیز ریشه‌ها و راهکارهای مبارزه با تروریسم بین‌الملل و روش‌های حمایت از حقوق قربانیان تروریسم و نیز استفاده از تجربیات در اسناد بین‌المللی و حقوق کشورهای دیگر در این زمینه، برای قانونگذار دارای اهمیت است.

همچنین با توجه به اهداف کور تروریسم، قربانیان این جرم اغلب در شمار بی‌گناه‌ترین افرادند؛ از این‌رو، حمایت ویژه از حقوق قربانیان تروریسم، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برخی از این حقوق مربوط به پیشگیری از اعمال تروریستی است که این پیشگیری می‌تواند از راه شناخت علل و ریشه‌های تروریسم باشد و برخی دیگر مربوط است به درمان، ترمیم و بازسازی روانی و جبران خسارت قربانیان که در این کتاب به این دو دسته از حقوق پرداخته خواهد شد.

ج) اهداف تحقیق

مهم‌ترین اهداف این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. بررسی و شناخت ریشه‌ها و عوامل تروریسم برای پیشگیری اساسی از آن و نقد افراط‌گرایی مذهبی در قالب فرقه‌گرایی سازمان‌یافته که منشأ بسیاری از اعمال تروریستی است؛
۲. تبیین مفاهیم و مبانی مربوط به تروریسم و بررسی سیاست جنایی ایران، در خصوص جرم‌انگاری تروریسم در حقوق ایران و نیز حقوق اسلام در قالب محاربه و بغی و مقایسه این مفاهیم با یکدیگر؛
۳. بررسی جنبه‌های گوناگون حقوق قربانیان تروریسم، به‌ویژه قربانیان تروریسم در ایران و نیز بررسی سیاست جنایی در خصوص جرم‌انگاری تروریسم در حقوق ایران و آلمان و نیز اسناد بین‌المللی و نشان دادن کاستی‌ها در این زمینه، به‌ویژه تنش‌های موجود میان رعایت حقوق قربانیان تروریسم از یک طرف و رعایت حقوق مظنونان و متهمان اعمال تروریستی از سوی دیگر.

د) پرسش‌های اساسی تحقیق

در خصوص تحقیق حاضر، پرسش اصلی و پرسش‌های فرعی ذیل طرح‌پذیر است:

پرسش اصلی

مهم‌ترین کاستی‌ها و برجستگی‌ها در زمینه مبارزه با تروریسم و نیز توجه به حقوق بزه‌دیدگان تروریسم در حقوق اسلام و ایران و اسناد بین‌المللی کدام است؟

پرسش‌های فرعی

۱. آیا دستیابی به تعریفی جامع درباره تروریسم برای استفاده حقوقی از آن در سطح بین‌المللی و حقوق داخلی کشورها از جمله ایران، امکان دارد؟
۲. در راستای حمایت از قربانیان تروریسم، حقوق ایران در زمینه جرم‌انگاری تروریسم به عنوان جرم مستقل و یا در قالب جرایم مشابه که از فقه شیعه اقتباس شده است (مانند محاربه و بغی)، چه گام‌هایی برداشته است؟ و نیز در حقوق آلمان در زمینه جرم‌انگاری تروریسم، چه گام‌هایی برداشته شده است؟
۳. ریشه‌ها و زمینه‌های اصلی تروریسم کدام است و دیدگاه ادیان الهی، به‌ویژه اسلام در این باره چیست؟
۴. مبانی مسئولیت دولت در قبال ترمیم و جبران خسارت شهروندان قربانی تروریسم چیست و مسئولیت اشخاص و سازمان‌های غیردولتی و نیز مسئولیت دولت‌های حامی تروریسم در این زمینه چیست و دادگاه داخلی و بین‌المللی صالح برای رسیدگی در این زمینه کدام است؟
۵. برای حمایت از بزه‌دیدگان تروریسم، چه گام‌های تقنینی و حقوقی و اجرایی در حقوق اسلام و اسناد بین‌المللی برداشته شده است و در حقوق ایران و آلمان، چه جایگاهی دارد؟

ه) فرضیه‌های تحقیق

براساس پرسش‌های مطرح‌شده، مهم‌ترین فرضیه‌های ذیل طرح‌پذیر است:

۱. دستیابی به یک تعریف جامع و مانع از تروریسم ممکن است و این امر می‌تواند جرم‌انگاری آن را در سطح بین‌المللی، به‌ویژه در اساسنامه ICC آسان‌تر سازد؛

۲. مذهب‌گرایی افراطی و فرقه‌گرایی، تحریک‌های مذهبی، جهانی شدن و در پی آن، تفکر یک‌سویه نظم نوین جهانی از مهم‌ترین عوامل و زمینه‌های تروریسم به شمار می‌روند. اسلام به عنوان تأثیرگذارترین دین در عصر کنونی، به شدت با هر گونه تروریسم مخالف است؛

۳. با توجه به اسناد بین‌المللی و مباحث تطبیقی، ترمیم و جبران خسارت قربانیان تروریسم به طور جدی در دستور کار قانونگذاران کشورهایی است که در معرض خطر تروریسم هستند که دولت ایران در این زمینه، گام‌های تقنینی لازم را برنداشته است، اگرچه بیشترین کاستی‌ها در این زمینه، به ویژه در زمینه ترمیم و جبران آسیب‌های روحی و روانی قربانیان در حقوق ایران، به بُعد اجرایی مربوط است و نه تقنینی؛

۴. در راستای اقدام‌های پیشگیرانه، وضع قوانین ضد تروریستی در سطح حقوق داخلی و بین‌المللی برای حمایت از قربانیان تروریسم، ضرورت دارد، اما در این راستا، اغلب حقوق بشر نسبت به متهمان و مظنونان به جرایم تروریستی، به شدت نقض می‌شود؛

۵. افزون بر دادگاه‌های داخلی کشورها برای رسیدگی به جرایم تروریستی، مراجع کیفری بین‌المللی، از جمله دیوان کیفری بین‌المللی نیز در موارد جرایم تروریستی مهم، برای رسیدگی صلاحیت دارند، اما رسیدگی در دادگاه‌های خاص، به ویژه دادگاه‌های نظامی، خطر تضییع حقوق متهمان به این جرایم را در پی دارد؛

۶. افزون بر مسئولیت دولت‌هایی که شهروندان آنان، قربانی تروریسم می‌شوند، مسئولیت گروه‌ها و دولت‌های حامی تروریسم (تروریسم دولتی) نیز در این زمینه، انکارناپذیر است.

و) بررسی پیشینه تحقیق

با توجه به اینکه بحث درباره تروریسم، به ویژه حمایت از حقوق قربانیان تروریسم بعد از واقعه یازدهم سپتامبر با قوت بیشتری مطرح شده، تحقیق جدی و تفصیلی در این زمینه صورت نگرفته است، اگرچه برخی کتب و مقالات در زمینه تروریسم به چاپ رسیده است، اما منابعی در خصوص بررسی تطبیقی درباره حقوق قربانیان تروریسم در اسلام و حقوق موضوعه و اسناد بین‌المللی، هم در منابع لاتین و هم در منابع فارسی، کمتر یافت می‌شود.

ز) سازمان‌دهی تحقیق

رساله حاضر در دو بخش تنظیم شده است: در بخش اول، تعاریف و مفاهیم کلیدی مانند تعریف تروریسم و قربانیان تروریسم و نیز ریشه‌ها و عوامل تروریسم مورد بررسی قرار گرفته است که در این خصوص، بیشتر بر روی نقش افراط‌گرایی مذهبی و نیز نقش فرقه‌گرایی در تروریسم، تمرکز نموده‌ایم. و در بخش دوم، به حقوق قربانیان تروریسم پرداخته‌ایم که در این بخش، مباحث مهمی همچون مسئولان حوادث تروریستی، دادگاه صالح برای تعقیب و محاکمه مرتکبان جرایم تروریستی و نیز روش‌های جبران خسارت و مبنای آن مورد بررسی قرار گرفته است.

بنابراین، بخش اول از این تحقیق با عنوان «مفهوم تروریسم و بررسی ریشه‌های آن» در چهار فصل ارائه شده است:

در فصل اول به بررسی برخی مفاهیم کلیدی مانند مفهوم تروریسم و قربانی تروریسم و نیز فواید تشخیص جرایم تروریستی خواهیم پرداخت؛ بنابراین، فصل اول را در چهار مبحث پی می‌گیریم: در مبحث اول به پیشینه‌ای مختصر از تروریسم و نیز رویکردهای گوناگون درباره جرم‌انگاری تروریسم پرداخته‌ایم. در مبحث دوم که به تعریف تروریسم اختصاص دارد، تعاریف گوناگونی که در دکتترین حقوقی ارائه شده است را مورد نقد و بررسی قرار خواهیم داد و در نهایت به عناصر مشترک این تعاریف اشاره‌ای خواهیم داشت. در مبحث سوم نیز رابطه تروریسم و دفاع مشروع مورد بررسی قرار خواهد گرفت و در مبحث چهارم نیز فواید تشخیص جرایم تروریستی به اختصار مورد بحث قرار خواهد گرفت.

در فصل دوم نیز که به تعریف قربانی تروریسم اختصاص دارد، این مفهوم و انواع آن به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته و همچنین حمایت از قربانیان ویژه در اسلام در این فصل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

فصل سوم با عنوان حمایت‌های تقنینی ایران در جرم‌انگاری تروریسم، به بررسی جرم‌انگاری مفاهیم مشابه تروریسم، مانند محاربه و بغی در حقوق ایران و اسلام و نیز مقایسه این مفاهیم با تروریسم اختصاص دارد. این فصل را در دو مبحث پی می‌گیریم: در مبحث اول، رابطه تروریسم با محاربه را مورد بررسی قرار می‌دهیم؛ زیرا مفهوم مشابه با تروریسم در حقوق اسلام، محاربه است که در حقوق ایران نیز وارد شده است، سپس در مبحث دوم، رابطه تروریسم با بغی و جرم سیاسی را مورد بحث قرار داده‌ایم.

فصل چهارم نیز با عنوان «ریشه‌های تروریسم (عوامل و زمینه‌ها)» در سه مبحث ارائه شده است: در مبحث اول با عنوان «اسلام و نفی تروریسم»، دو موضوع بررسی خواهد شد: یکی موضوع فتک و غیله در نگاه اسلام است و دیگری موضوع جهاد در اسلام که به شدت در رسانه‌های غربی به عنوان ریشه تروریسم اسلامی قلمداد می‌شود. در این مبحث، ضمن بررسی مسئله حرمت فتک و غیله در اسلام، به مسئله جهاد و مفهوم آن و نیز تأکید اسلام بر دو اصل صلح و پابندی به میثاق‌های بین‌المللی به عنوان مهم‌ترین عوامل بازدارنده از خشونت و تروریسم خواهیم پرداخت.

در مبحث دوم نیز با عنوان «فرقه‌گرایی مذهبی و تروریسم» بر روی فرقه‌های مذهبی و ویژگی‌های ساختاری حاکم بر آن تمرکز نموده و با نگاهی جرم‌شناسانه، به بررسی افکار و عقاید و ویژگی‌های فرقه‌گرایی مذهبی پرداخته‌ایم؛ زیرا فرقه‌گرایی مذهبی یکی از ریشه‌های اصلی ترور و خشونت است و سپس به بررسی و تطبیق این ویژگی‌ها بر فرقه منافقین که دولت و ملت ایران، قربانی اعمال تروریستی این فرقه‌اند.

افزون بر مذهب‌گرایی در قالب فرقه‌گرایی افراطی، به عنوان یکی از عوامل مهم تروریسم که در مبحث پیشین مورد بررسی قرار گرفت، عوامل دیگری نیز وجود دارد که تا حدودی با مذهب‌گرایی افراطی نیز مرتبط است. در مبحث سوم با عنوان «سایر ریشه‌های تروریسم»، به اختصار برخی دیگر از این عوامل و ریشه‌ها را بررسی نموده‌ایم؛ عواملی همچون تحریک بر ضد مذهب و جهانی شدن که هر یک در دو مبحث جداگانه مورد بحث قرار گرفته‌اند.

بخش دوم کتاب نیز با عنوان «ترمیم و جبران خسارت قربانیان تروریسم» در چهار فصل ارائه شده است. فصل اول با عنوان «حمایت‌های ویژه از قربانیان تروریسم» از سه مبحث تشکیل شده است: در مبحث اول، ضمن پرداختن به لزوم حمایت‌های ویژه از قربانیان تروریسم، تفاوت قربانیان تروریسم با سایر بزه‌دیدگان از جرم را مورد بررسی قرار داده‌ایم. در مبحث دوم، وضعیت شهروندان ایرانی به عنوان قربانی تروریسم و نیز بایسته‌های سیاست جنایی ایران در قبال اعضای فریب‌خورده منافقان به عنوان قربانی این فرقه تروریستی بررسی شده است و در مبحث سوم نیز جایگاه حمایت از قربانیان تروریسم در حقوق ایران را به تفصیل بررسی نموده‌ایم.

فصل دوم نیز با عنوان «مسئولیت مرتکبان جرایم تروریستی» از دو مبحث تشکیل شده است: در مبحث اول، مسئولیت اشخاص، گروه‌ها و سازمان‌های غیر دولتی را مورد بررسی قرار

داده‌ایم که در این راستا مسئولیت فرقه منافقین را به تفصیل بررسی نموده و قواعد مربوط به تعقیب و استرداد متهمان جرایم تروریستی را نیز در این مبحث مورد کنکاش قرار داده‌ایم. در مبحث دوم، مسئولیت دولت‌ها را در اعمال تروریستی، هم به عنوان مباشر و هم به عنوان حامی تروریسم، مورد بررسی قرار داده و در ضمن به برخی مصادیق مورد بحث از جمله اتهام ایران به حمایت از تروریسم پرداخته‌ایم.

فصل سوم با عنوان «مراجع حمایتی صالح برای قربانیان تروریسم» در دو مبحث ارائه شده است: در مبحث اول، مراجع حمایتی قضایی (دادگاه صالح برای رسیدگی به جرایم تروریستی) و مسئله رسیدگی به جرایم تروریستی در دادگاه‌های نظامی داخلی را مورد بحث قرار داده و نیز موضوع قابلیت رسیدگی به اتهامات تروریستی در دیوان کیفری بین‌المللی را به تفصیل مورد کنکاش قرار داده‌ایم. در مبحث دوم نیز سایر مراجع حمایتی، مانند مراجع حمایتی امنیتی و پلیسی و مراجع حمایتی پزشکی و درمان و نیز مراجع حمایتی فرهنگی و معنوی و نقش رسانه‌ها در حمایت از قربانیان تروریسم، مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل چهارم نیز با عنوان «انواع و روش‌های حمایت از قربانیان تروریسم»، انواع حمایت‌های پزشکی و روانی از قربانیان تروریسم و نیز جنبه‌های حمایت از قربانیان تروریسم در مرحله دادرسی، از جمله تفهیم حقوق قربانیان تروریسم و نیز اعطای تسهیلات و تضمین‌های لازم برای طرح دعوی از سوی قربانیان تروریسم را مورد بررسی قرار داده‌ایم؛ همچنین در این فصل به روش‌های حمایت از قربانیان تروریسم برای جبران خسارت، به‌ویژه از راه جبران خسارت دولتی و مبانی فقهی و حقوقی مسئولیت دولت در جبران خسارت پرداخته‌ایم.

بخش اول

مفهوم تروریسم و بررسی ریشه‌های آن

فصل اول

تعریف تروریسم

در این فصل، به بررسی برخی مفاهیم کلیدی مانند مفهوم تروریسم و نیز فواید تشخیص جرایم تروریستی خواهیم پرداخت؛ بنابراین، فصل اول را در چهار مبحث پی می‌گیریم:

در مبحث اول، تاریخچه‌ای مختصر از تروریسم و موقعیت کنونی آن و نیز رویکردهای گوناگون در جرم‌انگاری تروریسم را مورد بررسی قرار خواهیم داد. در مبحث دوم که به تعریف تروریسم اختصاص دارد، تعاریف گوناگونی که در دکترین حقوقی ارائه شده است را مورد نقد و بررسی قرار خواهیم داد و در نهایت به عناصر مشترک این تعاریف، اشاره‌ای خواهیم داشت. در مبحث سوم نیز فواید تشخیص جرایم تروریستی به‌اختصار مورد بحث قرار خواهد گرفت.

مبحث اول: پیشینه و رویکردها در جرم‌انگاری تروریسم

گفتار اول: پیشینه مختصری از تروریسم

در سال ۱۸۶۷، یک گروه انقلابی ناسیونالیست به نام «انجمن جمهوری خواهان ایرلند» که تحت حمایت ایرلند - آمریکایی‌ها قرار داشت، در انگلستان حمله‌ای را ترتیب دادند. این حمله، نخستین عملیات تروریستی جمهوری خواهان بود که چهره تاریخ انگلستان را دگرگون کرد. اعضای مخفی این گروه، همان پیشروان ارتش جمهوری خواه ایرلند بودند.^۱

1. http://en.wikipedia.org/wiki/history_of_terrorism: "In 1867 the Irish Republican Brotherhood, a revolutionary nationalist group with support from Irish-Americans, carried out attacks in England. these were the first acts of "republican terrorism", which became a recurrent feature of British history, and these Fenians were the precursor of the Irish Republican Army".

واژه «ترور» در اواخر سده نوزدهم و همزمان با انقلاب فرانسه، نوعی روش حکومتی را تداعی می‌کرد که اساس آن بر سرکوب مخالفان و دشمنان انقلاب استوار می‌بود. شعله‌های خشونت سیاسی به نام انقلاب و به رهبری ریسپیر،^۱ خطیب فرانسوی، ابرهای تیره رعب و وحشت را در سراسر کشور گسترانیده بود. در اواخر سده نوزدهم، واژه «ترور» با ظهور دسته‌های سیاسی آنارشیکست و نیهیلیست در روسیه و سپس در اروپا، مفهوم جدیدی یافت. در سال ۱۹۳۷، در پی قتل الکساندر اول، پادشاه یوگسلاوی (۱۹۳۴) به دست مبارزان (تروریست‌ها) کروات، فرصتی برای جامعه سیاسی بین‌المللی فراهم آمد تا دو قرارداد بین‌المللی، یکی در باب پیشگیری و مجازات تروریسم و دیگری در خصوص تأسیس دادگاه صالح بین‌المللی برای رسیدگی به اقدامات تروریستی به تصویب برساند،^۲ البته این کنوانسیون بین‌المللی هیچ‌گاه الزام‌آور نشد.

گفتار دوم: تفاوت شکل جدید تروریسم با تروریسم پیش از ۱۹۹۰

برخی بر این باورند که اعمال تروریستی که در حال حاضر به یک مُعضل جدی بین‌المللی تبدیل شده است، تفاوت‌های اساسی با اعمال تروریستی سال‌های پیش از ۱۹۹۰ دارد که عبارت‌اند از:

الف) تفاوت در انگیزه

پیش از سال‌های ۱۹۹۰، اعمال تروریستی برآمده از مبارزه برای آزادی ملی و یا جنبش‌های ضد سرمایه‌داری بود، ولی امروزه «تروریسم اصلاح‌طلب افراطی» و «تروریسم مذهبی» شایع‌تر است. تروریسم مذهبی از انواع رایج تروریسم است که در چند سال اخیر از نیروی محرکه سراسری قوی و کارآزموده برخوردار شده و نباید دست‌کم گرفته شود. تروریسمی که از مذهب خاصی ریشه گرفته باشد به باور معتقدان آن، مذهب مورد نظر آنان، تنها کلید عصر انتظار بوده و دیگر تفکرات، به شدت دفع می‌شوند.^۳

1. Robespierre

۲. اردبیلی، مفهوم تروریسم، ص ۱۱۸.

3. Banchik, Mira, "The International Criminal Court & Terrorism, Peace, Conflict and Development", *An Interdisciplinary Journal*, June 2003: Terrorism has undergone many "changes since the 1960s. In his article Michael Whine illustrates six aspects, which distinguish new forms of terrorism from terrorist acts prior to 1990.